

Kasteel d'Ursel

MAGAZINE

Afgiftekantoor
2099 Antwerpen X
P 509 274

Tentoonstelling 'Tussen salon en strijdtoneel'

- Volg de gids!
- Het poortgebouw
- Graaf Zinzendorf in Hingene

PROVINCIE
ANTWERPEN

Inhoud

- WELKOM & AANKONDIGING 2-3
- TENTOONSTELLING. Tussen salon en strijdtoneel 4-5
- MUZIEK IN HET KASTEEL 6-7
- IN DE KIJKER. Volg de gids 8-9
- TERUGBLIK. Vuurspektakel en Open Monumentendag 10-11
- BIJ HET KASTEEL Het poortgebouw 12-13
- UIT HET ARCHIEF. Graaf Zinzendorf in Hingene 14-15
- HOOGTEPUNTEN NOVEMBER-DECEMBER-JANUARI 2006 16

Colofon

Kasteel d'Ursel

Wolfgang d'Urselstraat 9 | B-2880 Hingene | www.kasteeldursel.be
T 03 820 60 11 | F 03 820 60 15 | kasteeldursel@admin.provant.be

Het magazine van het Kasteel d'Ursel is een uitgave van de bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen: Camille Paulus, gouverneur-voorzitter, Ludo Helsen, Jos Geuens, Frank Geudens, Martine De Graef, Marc Wellens en Corry Masson, leden en Danny Toelen, provinciegriffier.

Jaargang 1, nummer 4, november-december-januari 2006

REDACTIE: Koen De Vlieger-De Wilde (Kasteel d'Ursel), met medewerking van Bob Daems, Leo De Ren, Annemie Goris, Tom Janssens, Linda Van Langendonck, Davy Van Ranst, Bart Wauters en met steun van de personeelsleden van het Kasteel d'Ursel.

VORMGEVING: Annemie Druyts

DRUK: Albatros Printing, Boechoot

OPLAGE: 5000 exemplaren

Dit magazine werd gedrukt op milieuvriendelijk papier.
ISSN 1781-4464

Beste lezer,

In het vorige magazine vermeldde ik al dat we met de provincie ook in onze begroting voor 2006 aanzienlijke inspanningen wilden doen voor de uitbouw van het Kasteel d'Ursel. We droomden zelfs van een extra voltijdse medewerker, die mee zou instaan voor de publiekswerking van deze jonge instelling. Door budgettaire schaarste zullen we die extra kracht in 2006 helaas nog niet kunnen aanwerven, maar we willen in de toekomst wel alles in het werk stellen om deze dromen alsnog te realiseren.

Wat we wel in onze nieuwe begroting konden opnemen, zijn de broodnodige middelen om de restauratie van de eerste verdieping van het kasteel te bekostigen. Hierdoor zal de uitstraling en slagkracht van het Kasteel d'Ursel nog aanzienlijk toenemen.

Want het Kasteel d'Ursel zal alleen maar aan belang winnen: dat blijkt uit het recente verleden én uit de nabije toekomst. Onlangs stelden we nog de resultaten van ons innovatieve project mondelinge geschiedenis te boek, wat op veel bijval mocht rekenen. Ook de Open Monumentendag was een schot in de roos. En ongetwijfeld zullen de toekomstige activiteiten, zoals de grote najaarstentoonstelling of de nakende concerten, waarover u in dit magazine meer verneemt, deze Klein-Brabantse parel nog meer doen schitteren.

Ludo Helsen
Bestendig afgevaardigde voor cultuur

lhelsen@provant.be

Beste lezer,

Toen ik een klein jaar geleden op de proppen kwam met dit magazine hebben velen mij gewaarschuwd. Het is immers gemakkelijk om een *boekske* te beginnen, maar veel moeilijker om het elke keer opnieuw gevuld te krijgen. Dankzij de hulp van heel wat mensen is dat tot nu toe aardig gelukt. Daarom doe ik graag een warme oproep aan iedereen die een bijdrage wil leveren: een verslag van een activiteit in het kasteel, een samenvatting van historisch onderzoek, een persoonlijke impressie. Het is allemaal van harte welkom!

Ondertussen leggen we ook de laatste hand aan onze eerste grote tentoonstelling. Onder de titel *Tussen salon en strijdtoneel. De hertogen d'Ursel op het slagveld van Europa (1690-1790)* kan je van 29 oktober tot 4 december meer dan 350 achttiende-eeuwse museumobjecten bewonderen. Veel wapens, maar ook uniformen, siervoorwerpen, schilderijen, boeken en prenten vullen alle kamers op de gelijkvloerse verdieping en in de gerestaureerde kelder. Met ons klein team was het een huzarenstukje om zo'n tentoonstelling te realiseren en zonder de stuwende kracht van onze freelance medewerker Bob Daems zouden we het nooit gehaald hebben. Deze tentoonstelling is in de eerste plaats zijn verdienste. Ik wil hem dan ook bedanken voor zijn tomeloze inzet en hem alvast feliciteren met het prachtige resultaat. En vanzelfsprekend nodig ik je graag uit om het met eigen ogen te komen bekijken...

Koen De Vlieger-De Wilde
Beheerder Kasteel d'Ursel

koen.devlieger@admin.provant.be

Doe het gratis magazine cadeau!

Zou je ons gratis magazine graag thuis ontvangen? Of ken je iemand die geïnteresseerd is in het Kasteel d'Ursel? Bezorg ons de juiste adresgegevens en het volgende nummer valt ook bij hen in de brievenbus. (Kasteel d'Ursel, Wolfgang d'Urselstraat 9, 2880 Hingene, 03 820 60 11 of kasteeldursel@admin.provant.be).

Liever elektronisch?

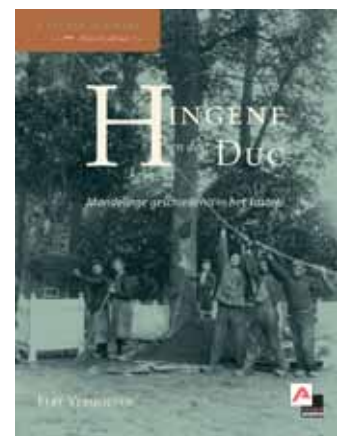
Je kan alle nummers van het magazine downloaden op onze webpagina www.kasteeldursel.be.

Hingene en den duc

Tijdens de eerste helft van dit jaar verzamelden we verhalen over hoe het vroeger was in en om het kasteel. Gewapend met vragenlijst en cassetterecorder waagde projectmedewerkster Elke Verhoeven zich in tientallen Hingense huiskamers. De resultaten van dit onderzoek werden ondertussen gebundeld in onze eerste historische publicatie: *Hingene en den duc*. Mondelinge geschiedenis in het kasteel.

Het boek kost 10 euro en is te koop in de krantenwinkel (Hingene), de Standaard Boekhandel (Bornem), boekhandel Franky's (Puurs), boekhandel Rivierland (Sint-Amands) en natuurlijk in het kasteel zelf. Bestellen kan ook door overschrijving van 10 euro (plus 2,20 euro verzendkosten) op rekeningnummer 776-5955213-92 van het Departement Cultuur met vermelding "Hingene en den duc".

Dit boek vormde de bekroning van ons project mondelinge geschiedenis. Elke Verhoeven – die freelance voor het kasteel werkte – heeft ondertussen andere oorden opgezocht. Maar dat betekent niet dat we nu niet meer geïnteresseerd zijn in de verhalen over *Hingene en den duc*. Integendeel, al wie ons nog meer kan vertellen mag altijd contact opnemen met het kasteel en dan proberen we ook die verhalen voor het nageslacht te bewaren.

Van 29 oktober tot 4 december 2005 organiseert het kasteel d'Ursel zijn eerste grote najaarstentoonstelling. Meer dan 350 voorwerpen uit toonaangevende musea zullen worden tentoongesteld op de gelijkvloerse verdieping en in de gerestaureerde kelder. Een toptentoonstelling op een toplocatie!

Tussen salon en strijdtoneel

Conrard-Albert (1665-1738), Charles (1717-1775) en Wolfgang-Guillaume (1750-1804) dienden als kolonel, generaal en veldmaarschalk in het leger van de Habsburgers. Aan het hoofd van hun troepen bevrijdden deze hertogen d'Ursel Boedapest van de Turken en belegerden ze de Moren in Noord-Afrika, vochten ze tegen de Fransen in Italië en leidden ze veldtochten in Bohemen. Maar ze vochten even goed in eigen land en speelden zelfs een vooraanstaande rol in de Brabantse Omwenteling.

Op deze tentoonstelling beleef je de militaire carrières en de wapenfeiten van deze drie adellijke heren. Hun loopbanen omspannen zowat honderd jaar, ongeveer van 1690 tot 1790. Op die manier wordt het persoonlijke verhaal van drie generaties d'Ursel een perfecte leidraad door de militaire geschiedenis van Europa in de achttiende eeuw.

Op de gelijkvloerse verdieping van het kasteel snuister je tussen tientallen authentieke wapens: pistolen en geweren, sabels, degens, kurassen en helmen, maar ook kanonnen en kanonskogels. Je maakt er ook kennis met andere

aspecten van het militaire leven in de achttiende eeuw. In de bibliotheek studeer je voor officier met de geïllustreerde exercitieboeken, kaarten en plannen en in de *chambre de la belle alcove* doorblader je de correspondentie met het thuisfront. Of je ontdekt er de invloed van de oorlog in prenten en penningen, keramiek, sieraden en schilderijen. In de kelder van het kasteel vind je de minder heroïsche kant van het slagveld: hier hoor je getuigen van veldslagen en belegeringen aan het woord en betreed je het echte achttiende-eeuwse strijdtoneel...

De meer dan 350 bruiklenen voor deze tentoonstelling zijn afkomstig uit het Koninklijk Legermuseum, het Museum Vleeshuis, het Museum Plantin-Moretus/Prentenkabinet, het Bijlokemuseum, het Zilvermuseum Sterckshof, de Stadsbibliotheek Antwerpen, het Museum Smidt van Gelder, de Abdij van 't Park, het FotoMuseum, het Algemeen Rijksarchief, het Museum Mayer van den Bergh, de abdij van Bornem, het heemkundig museum Vlijtingen en de familie d'Ursel. (B.D.)

Groepsarrangementen

Groepen kunnen een geleid bezoek reserveren, eventueel in combinatie met koffie en dessert of een driegangmenü in taverne d'Oude Poort. Vraag vrijblijvend een gedetailleerd reservatieformulier aan via 03 820 60 11, kasteeldursel@admin.provant.be of www.kasteeldursel.be.

Randactiviteiten

Elke zondag is het extra feest op het domein d'Ursel: dan brengt een harmonie 18e-eeuwse marsmuziek, word je ontvangen door échte officieren uit die tijd of kan je een schietdemonstratie bijwonen. Het precieze programma vind je op www.kasteeldursel.be of kan je navragen op 03 820 60 11.

Publicatie

Ter gelegenheid van deze tentoonstelling verschijnt ook het tweede nummer in de reeks Historische publicaties van het kasteel d'Ursel: Bob Daems & Baudouin d'Ursel, *Tussen salon en strijdtoneel. De militaire carrières van de hertogen d'Ursel (1665-1804)*.

Pratisch

29 oktober tot 4 december
Woensdag tot zondag,
10-17 uur
Toegang: € 4, reductie: € 3
Kinderen tot 13 jaar gratis

Iconografie

- 35 boeken
- 63 prenten
- 8 opticaprenten
- 1 zograscoop
- 2 zegels
- 18 archiefdocumenten
- 2 borstbeelden
- 16 schilderijen
- 49 munten en penningen

Stokwapens

- 2 halve pieken
- 4 pieken
- 1 hellebaard
- 4 partizanen
- 5 spontons

Vuurwapens

- 8 vuurstengeweren
- 2 zenkroeren
- 2 lontslotgeweren
- 2 Turkse geweren
- 1 radslotgeweer
- 8 vuursteenpistolen
- 1 Turks pistool
- 1 kruitbus
- 2 kruithoorns

Meer dan 350 voorwerpen, rechtstreeks uit de achttiende eeuw...

Artillerie

- 9 kanonnen
- 15 kanonskogels
- 5 musketkogels
- 2 kogelmallen

Uniformen

- 4 sjakoplaten
- 4 uniformen
- 3 helmen
- 1 borstpantser
- 3 zadelriemtekens
- 5 koppelriemen

En tot slot

- 1 kruisboog
- 3 trommels
- 1 verrekijker
- 2 proportionaalplassers
- 1 schedel

Blanke wapens

- 10 bajonetten
- 1 bijl
- 17 sabels
- 5 kromsabels
- 2 dolken
- 3 Turkse zwaarden
- 10 stadsdegens
- 2 hofdegens
- 7 hartsvangers
- 1 rapier
- 4 houwdegens

Siervoorwerpen

- 1 kruik
- 3 schotels
- 1 tabaksdoosje
- 8 beschilderde tegels
- 1 ketel
- 3 porseleinen beeldjes
- 5 sieraden
- 1 borduursel
- 1 servet
- 1 pijpenkop

De concerten IMAGInary laNdschapE, TroubAmour en Baltisch drieluik worden georganiseerd in samenwerking met cultuurcentrum Ter Dilft.

Info en reservatie:

Cultuurcentrum Ter Dilft
St.Amandsesteenweg 41-43
2880 Bornem
03 890 69 30
info@terdilft.be
www.terdilft.be

Duo XXI & Maja Jantar
IMAGInary laNdschapE
Vrijdag 4 november 2005
20.30 uur

Een performance voor stem, fluit en slagwerk, gebaseerd op de mythe van Inanna. Doorheen alle wereldculturen heeft deze Sumerische godin wel een rol gespeeld, zij het onder steeds andere namen. Zij kiest de kwetsbare weg. Het bewuste offer, aanvaarding, openheid en ontvankelijkheid zijn haar eigen. Zij heeft de moed haar wapens neer te leggen, om naakt het diepe water in te gaan.

Niet toevallig wordt een poëtische herinterpretatie van de oudst bekende literaire tekst vormgegeven door de drie oudste instrumenten. De uitvoerders zoeken naar raakvlakken tussen de klanken van hun instrumenten en creëren hiermee een denkbeeldig landschap. In Inanna's droom sijpelt de energie van een oude mythe door naar een eigentijds experiment. (B.W.)

Recitant: Maja Jantar
Fluit: Elke Tierens
Slagwerk: Jan Cherlet
Compositie: Hanne Deneire
Libretto: Jelle Meander

Met gratis inleiding i.k.v. Concertgeno(o)t door Jelle Dierickx!

Normaal tarief € 13,00
Reductie € 11,00

Het aantal plaatsen is beperkt: reserveer tijdig je tickets!

Ishtar
TroubAmour
Vrijdag 2 december
20.30 uur

Ishtar, een ensemble van tien professionele musici, werd genoemd naar de Babylonische godin van de liefde. In dit concert brengen ze liefdesliederen van troubadours uit heel Europa: Ierse ballades, Hongaarse herdersgezangen, Griekse volkswijsjes of hoofse Franse liederen, het is er allemaal bij.

De oorspronkelijke componisten – die dikwijls anoniem bleven – lieten zich inspireren door waarden uit het dagelijkse leven. De liederen werden immers gezongen in familiekring en maakten deel uit van rituelen die de belangrijke mijlpalen in een mensenleven begeleidden. Soms werden ze opgetekend en overleefden ze de tand des tijds.

Ishtar ging op zoek naar pareltjes uit de Europese volksmuziek en bewerkte de mooiste liederen voor hun ensemble. Kleurrijke arrangementen, heerlijk gezongen in de oorspronkelijke taal, muziek om van te genieten. In het unieke kader van het kasteel doet dit programma ons even dromen over de tijd dat de troubadours voor ambiance en romantiek in kastelen zorgden... (B.W.)

Normaal tarief € 14,00
Reductie € 13,00

Het aantal plaatsen is beperkt: reserveer tijdig je tickets!

Het kamermuziekconcert wordt georganiseerd in samenwerking met deFilharmonie.

Info en reservatie:

Kasteel d'Ursel
03 820 60 11
kasteeldursel@admin.provant.be

Kamermuziek deFilharmonie
Donderdag 15 december 2005
20 uur

Eliz Erkalp, hoorn
Nana Hiraide, viool
Katrien Verbeke, piano

Dankzij eigen concertreeksen in grote zalen bekleedt deFilharmonie een unieke positie in Vlaanderen. De Koningin Elisabethzaal en deSingel in Antwerpen, het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel, De Bijloke en het Brugse Concertgebouw behoren tot de vaste podia van het orkest. Ook in het buitenland werd dit professioneel symfonisch orkest uitgenodigd door de belangrijkste huizen. Maar naast de grote podia laat deFilharmonie ook lokaal van zich horen. Dit seizoen organiseert het Kasteel d'Ursel drie kamermuziekconcerten met topmuzikanten van deFilharmonie.

Op het tweede concert in deze reeks vormt Brahms' Tweede vioolsonate het warme cement tussen twee poëtische kamermuziekwerken waarin de hoorn centraal staat. Een gevarieerd programma dat slalomt tussen de meditatieve romantiek van Brahms en de prettig gestoorde klanken van Kirchner en Ligeti.(T.J.)

Programma

Trois poèmes van Volker David Kirchner
Sonate voor viool en piano nr.2 in A, opus 100 van Johannes Brahms
Trio voor hoorn, viool en piano van György Ligeti

Normaal tarief € 12,00
Reductie €10,00

Het aantal plaatsen is beperkt: reserveer tijdig je tickets!

Foto: Miel Pieters

Baltisch drieluik
Donderdag 26 januari 2006
20.30 uur

Heli Jakobson, piano
Lutgart Van Ballaer, recitante

De Russische perestroika maakte het Westen bewust van het bestaan van de drie kleine landen tussen het grote Rusland en de Baltische Zee. Samen met hun recente intrede in de Europese Unie gaven ze inspiratie om een collage te maken van de rijke literaire en muzikale traditie van Litouwen, Letland en Estland. Ondanks de moeilijke zoektocht naar Nederlandse vertalingen van Estse, Letse en Litouwse poëzie werden er toch representatieve vertegenwoordigers uit de drie taalgebieden gevonden: Janis Elsberg (Letland), Markas Zingeris (Litouwen) en Andrus Kivirähk (Estland). De muzikale keuze was een stuk makkelijker. Naast muziek van boegbeeld Arvo Pärt, wordt er ook werk gebracht van Lepo Sumera en Erkk-Sven Tüür (Estland), Mikalojus Konstatinas Ciurlionis (Litouwen) en Jazeps Vītols(Letland).

Heli Jakobson haalde in 1996 haar einddiploma in Tartu (Estland). Nadien studeerde ze verder in Bergen (Noorwegen) en aan het Koninklijk Conservatorium in Antwerpen. Ze was laureaat van verschillende solistenwedstrijden en soleerde met de symfonische orkesten van Bergen en Stavanger. Lutgart Van Ballaer studeerde dictie en voordrachtskunst aan het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen. Zij specialiseerde zich als recitante en doceerde aan het Lemmensinstituut in Leuven. (B.W.)

Normaal tarief € 14,00
Reductie € 12,00

Het aantal plaatsen is beperkt: reserveer tijdig je tickets!

In de kijker

De Gidsenvereniging Rivierlanders is sinds drie jaar actief in Klein-Brabant. Onvermoeibaar gidsen ze busladingen toeristen langs monumenten, musea en natuurlijk de Schelde. We vroegen enkele onder hen naar hun motivatie om gids te worden en hun favoriete plekjes in het kasteel, Klein-Brabant en de wereld.

Volg de gids!

Waarom doe je het?

"Ik ben met pensioen sinds 2004, maar leergieriger dan ooit. Al eeuwen (meestal graag) getrouwd met een en dezelfde man, moeder van vijf zelfstandige kinderen, oma van twee kleinkinderen. Aan de cursus ben ik begonnen uit pure schaamte: toen buitenlandse vrienden uitpakten met hun prachtige omgeving werd ik uit mijn Vlaamse bescheidenheid wakker geschud. Ik vond onze eigen mooie omgeving en rijke geschiedenis zo gewoon dat ik er nooit aan had gedacht daarmee uit te pakken. Met de bagage van de gidsencursus voel ik me veel rijker en ben ik fier op mijn streek."

Waarom doe je het?

"Ik vind het fijn om met en voor mensen te werken én ik hou van natuur, cultuur, geschiedenis, kunst en architectuur. Die kennis uitbreiden en ze dan gaan delen met anderen, dat leek me wel wat... Ik hou er dus van om toeristen, vaak dicht bij huis, mooie plekjes te laten ontdekken en ze ook echt te laten zien. Het is elke keer weer anders, want elke groep is anders. Dat contact en de interactie met de mensen maakt het zo leuk. Het prettige is dat je altijd mensen ontmoet die in een ontspannen stemming zijn. Zo werkt de inspanning – want dat hoort bij het gidsen – toch ontspannend. Het geeft me echt voldoening als mensen geïnteresseerd luisteren en met een goed gevoel naar huis gaan."

Waarom doe je het?

"Geschiedenis is al lang mijn stokpaardje. Hoe de mensen vroeger leefden, hoe ze nu leven, welke gewoonten en gebruiken ze hanteerden, de sociale, economische en culturele evolutie van dorpen en steden. Als gids moet je bereid zijn steeds bij te leren, eigenlijk stopt het nooit. Volgens mij moet een gids graag met mensen omgaan en sociaal ingesteld zijn. Ik kan zelf erg van het gidsen genieten, de overzet met de veerboot vind ik gewoon zalig! Het is boeiend om plaatsen met elkaar te vergelijken en de verhouding tussen de dorpen onderling te bekijken, zoals de najver tussen Sint-Amands en Mariekerke."

Favoriete plekjes?

"In het kasteel ben ik graag in de grote vestibule, vooral wanneer er concerten doorgaan. In Klein-Brabant blijft 'de preut' (Breutheide, Lippelo) mijn favoriete plekje – als kind speelde ik daar vaak met neven en nichten bij onze grootouders. Voor mijn favoriete plekje op de wereld heb ik geen vliegtuig nodig: in La Roche-en-Ardenne voel ik mij geborgen."

Favoriete plekjes?

"Het leukste plekje in het kasteel is voor mij het balkon aan de spiegelzaal. Het weidse perspectief, het marmer en de spiegels ... ik voel me daar dikwijls zelf een beetje hertogin. Eigenlijk heb ik wel iets met Hingene, zijn kasteel en de omgeving, die geschiedenis – zo verweven met het dorp – de rust, de grootsheid van de Schelde. Ik ben daar gewoon graag – het is mijn favoriete plek in Klein-Brabant. Ik heb veel mooie plekken in de wereld: woestijnen zijn zo'n lievelingsplek en de groene rijstvelden in het Verre Oosten zijn dat ook. De pracht van de natuur in z'n (ogenschijnlijke) kaalheid van zand en rotsen enerzijds en met z'n frisse kleuren anderzijds, dat geeft mij innerlijke rust."

Favoriet plekjes?

"Mijn favoriete plekje in het kasteel is het balkonnetje aan de achterzijde – op een zwoele zomeravond heb ik daar eens met Denise staan babbelen en dat was werkelijk genieten. Mijn favoriete plekje in Klein-Brabant is ongetwijfeld het Italiaans salon in de Notelaer, met dat prachtige zicht op de Schelde en de omgeving. En in de wereld, dan wordt het Ecija: een klein Andalusisch dorpje met een mooie kerkje en kerkplein, een parador, oudere dames nog in het zwart gekleed – de tijd is daar blijven stilstaan..."

Lieve De Boeck

Denise Kenis

Clemy Janssens

Monique Van De Vreken

Waarom doe je het?

"Ik wou vooral kennis opdoen en overbrengen naar anderen, nuttig bezig zijn in de vrije tijd in plaats van voor de beeldbuis te zitten zappen van de ene soap naar de andere. Maar het is vooral mijn persoonlijke belangstelling voor mijn eigen heem, mijn eigen omgeving die me ertoe hebben aangezet deel te nemen, eerst aan de basis cursus te Antwerpen, nadien het specialisatiejaar Rivierenland en de cursus Schelde-estuariumgids"

Favoriete plekjes?

In het kasteel ben ik vooral gecharmeerd door de spiegelzaal, omdat ik hier een mooi verhaal kan vertellen en omdat de architect Servandoni hier voor een subliem perspectief heeft gezorgd. Klein-Brabant is voor mij de Oude Schelde op het domein van Marnix de Sint-Aldegonde: de rust komt je daar tegemoet. De wereld is zo groot en ik heb er eigenlijk nog zo weinig van gezien dat het me moeilijk valt op de laatste vraag een antwoord te geven – maar : ik ben graag thuis!"

Marleen Borms

Waarom doe je het?

"Het kriebelde al lang om gids te worden. Toen deed de gelegenheid deed zich voor en ben ik eraan begonnen."

Favoriete plekjes?

"In het kasteel van Hingene spreekt het *Quartier de la Belle Alcove* echt tot de verbeelding: hoe moet het geweest zijn om daar in bed te liggen en nog verzorgd te worden door een kamermeisje? En als de oude boeken er terug staan, mogen ze me gerust een tijd in de bibliotheek opsluiten. Mijn favoriete plekjes in Kleine-Brabant vind ik ook in Hingene: de Schelde, de dijk aan de Notelaer en het Groot Schoor trekken mij soms echt naar zich toe. Ik voel me dan wel echt bevoorrecht om zo dicht bij te wonen. In de wereld zijn er ongetwijfeld heel veel mooie plekken en veel plaatsen waar ik me echt zou kunnen thuis voelen, zeker in de natuur – maar uit Hingene wil ik toch zo vlug meer weg!"

Annemie Goris

Waarom doe je het?

"Ik ging de opleiding volgen omdat het – net zoals bij veel collega's – 'kriebelde'. Een druk leven met een bijna full time-job, een goed gevuld sociaal leven, weinig vrije tijd ... en toch: eigenlijk wou ik gewoon graag eens terug naar school gaan, en er dan nog iets zinnigs mee doen ook!"

Favoriete plekjes?

In het kasteel mag je me vergeten in de bibliotheek. Ik kan me niets zaliger voorstellen dan daar in een gemakkelijke zetel met een glaasje wijn erbij, heel stil de muziek uit het *Salon de Compagnie* te horen en als ik opkijk uit mijn boek de tuinen van het kasteel te zien, en wie weet ... in dezelfde oogopslag misschien ooit terug een rozentuin. Het Klein-Brabant van lang geleden vind ik terug in het stukje natuur bij Buitenland en het Groot Schoor. Zo moet het hier vroeger overal geweest zijn – de wilgen en populieren, een eenzame boerderij, sloten en wielen, reigers en paarden... En in Zuid-Frankrijk is er bij Arles een vallei waar je me mag naartoe brengen als ik niks anders meer nodig heb. De Romeinen kenden die plek al het uitzicht is er zo wijds en overweldigend dat al de rest erbij in het niets valt : de naam hoeft verder niemand te weten, maar dat is mijn vallei..."

Wil je onze gidsen aan het werk horen?

Dat kan al tijdens de tentoonstelling *Tussen salon en strijdtoeneel*. Alle informatie vind je op pagina 4 en 5 van dit magazine.

Wie het ruimer ziet kan terecht bij de VVV-Klein-Brabant/Scheldeland, infokantoor De Zilverreiger (03 889 06 03, zilverreiger@toerismekleinbrabant.be).

Voor meer informatie over de Gidsenvereniging Rivierlanders kan je contact opnemen met voorzitter Annemie Goris (03 353 09 36, annemie_goris@yahoo.com) of met secretaris Monique van de Vreken (03 887 27 14, monique.vandevreken@skynet.be).

Terugblik

Op vrijdag 9 september sloot Ron Jaluai de jaarlijkse avondmarkt in Hingene af met een spetterend vuurspektakel vóór het kasteel. En twee dagen later bezochten meer dan 2000 mensen onze activiteiten in het kader van de Open Monumentendag. Een terugblik op een deugddoend weekend.

Eén boomsleuder op de grond en één ergens in de lucht, beiden uit het Rivierenhof

Een improvisatieacteur van Walk-a-Way, met een bijltje en een nageltje

Een educatieve roofvogelshow, met centraal op de achtergrond Rikske, veruit de trouwste bezoeker van het domein d'Ursel

Fragmenten van twee tentoonstellingen: een werk van kunstenaar Vic Gentils en twee panelen van 'Hout in het kasteel'

De kinderkelder, powered by Hilde en Tateltjeke uit Wintam

Twee van de vier paarden van een van de twee koetsen

In de schaduw van elk kasteel vind je een rist bijgebouwen of dépendances: stallen, koetshuizen, poortgebouwen, een orangerie, een brouwerij, een boerderij. In deze reeks plaatst bouwhistorica Linda Van Langendonck de andere gebouwen op het domein d'Ursel in de schijnwerpers.

Het poortgebouw

De bouw van de brouwerij en mouterij in 1728

In de Edmond Vleminckxstraat in Hingene bevindt zich naast het kerkhof een sterk vervallen, vrijstaand poortgebouw van het park van het kasteel d'Ursel. Een tweede, gelijkaardig gebouw aan de linkerzijde van de poort, naast het waterreservoir (ook bekend als "Treze Lavoer") werd tijdens de jaren zestig van de 20ste eeuw gesloopt. Het afgebroken poortgebouw was oorspronkelijk in gebruik als de brouwerij van het kasteel. In de behouden constructie naast het kerkhof was de bijbehorende mouterij ondergebracht. Beide gebouwen werden in 1728 opgetrokken in opdracht van hertog Conrard Albert d'Ursel. Aanvankelijk flankeerden ze de hoofdtoegang van het park. In 1761-1764 werd de hoofdtoegang naar de huidige Wolfgang d'Urselstraat verplaatst en degradeerde de poort naast het kerkhof tot een zij-ingang van het domein.

Over de bouw van de brouwerij en de mouterij zijn slechts schaarse gegevens beschikbaar. In de rekening van de familie d'Ursel van 1728 noteerde de rentmeester alleen globale uitgaven voor bouwwerken zonder detaillering. Onverwacht biedt een kwitantie van een pachter van de hertog meer specifieke informatie. De landbouwer Gillis Langhbeen kreeg namelijk in 1728 kwijtschelding van een deel van zijn verschuldigde huursom als compensatie voor de handenarbeid die hij dat jaar voor de hertog verrichtte. Hij voerde het graafwerk uit voor de funderingen van de nieuwe brouwerij en de mouterij en bood gedurende 30 dagen zijn diensten aan als metselaarsknecht. De steenhouwer Van den Eynde plaatste in 1728 de pilasters in blauwe hardsteen van de poort van het kasteeldomein.

Traditionele, bakstenen gevels met een deuroplijsting in imitatie natuursteen

Vermoedelijk waren alleen lokale werklui bij de bouw van de brouwerij en de mouterij betrokken. In tegenstelling tot het kasteel, dat in 1713-1714 naar ontwerp van de Franse

hofarchitect Jean Beaucire werd aangepast in een zeer vooruitstrevende stijl, kregen de dienstgebouwen aan de poort van het park in 1728 een traditioneel, sober uitzicht.

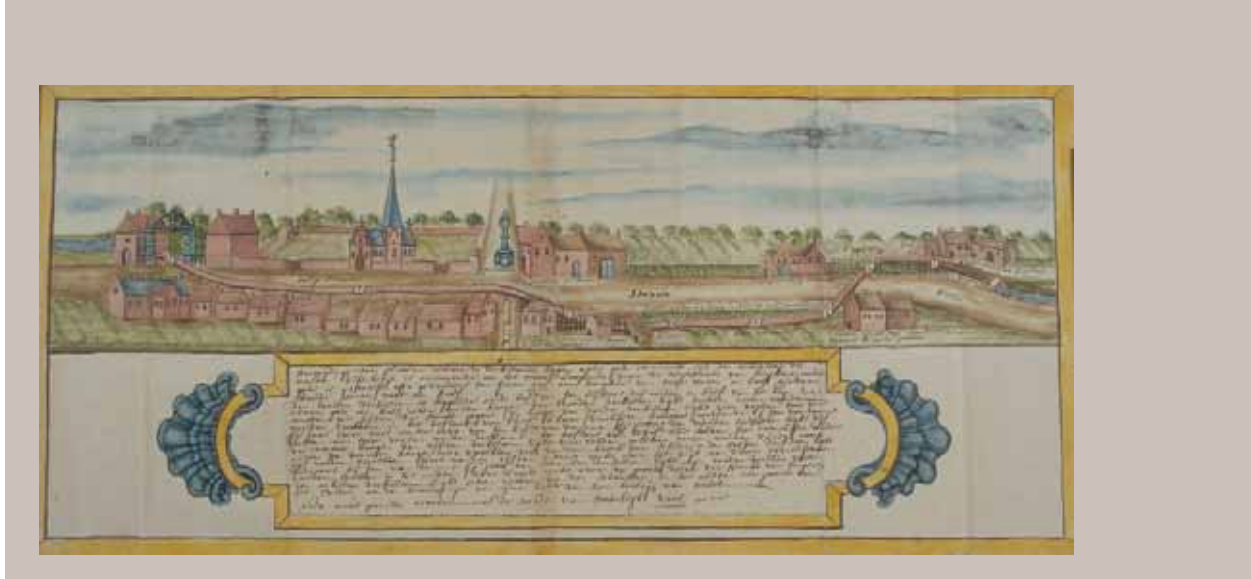
De muren van de brouwerij en de mouterij werden in baksteen gemetseld zonder verwerking van witte natuursteen. Zelfs voor de uitvoering van de korfboogvormige deuroplijsting met de geprofileerde waterlijst en de oculus in de noordgevel van de mouterij werd uitsluitend baksteen gebruikt. De deuroplijsting, de waterlijst en de omlijsting van de oculus kregen een afwerking met pleisterwerk, dat in een beige tint werd geschilderd om natuursteen te imiteren. Een dergelijke idealiserende trompe l'oeil-afwerking was zeer gebruikelijk tijdens deze periode. Meestal behoorden bij dergelijke deur- en vensteromlijstingen in natuursteenimitatie bakstenen gevels die in een baksteenrode kleur waren geschilderd.

Rechthoekige blokvensters met houten omlijstingen verlichtten de bedrijfsruimten. In de oostgevel van de mouterij bleef een oorspronkelijk venster met een houten bolkozijn bewaard. De opgeklampte buitenluiken die de vensters afsloten, werden aan de omlijstingen opgehangen met eenvoudige smeedijzeren duimhengsels.

Aanpassingen tijdens de 19de en 20ste eeuw

Een geaquarelleerde pentekening van 1755 toont de Dorpsstraat (de huidige Edmond Vleminckxstraat) in Hingene met de kerk, de kerkhofmuur en de toegang van het kasteeldomein. Op een duidelijke manier zijn de rode, bakstenen gevels en de schilddaken met de rode pannen van de twee poortgebouwen zichtbaar. Een bekroning in smeedijzer met hartvormige krulmotieven sierde de bovenzijde van de poort. Tussen de pilasters en de dienstgebouwen was een hekwerk met rechte, smeedijzeren spijlen aangebracht. Alleen de brouwerij was toegankelijk via de straat. De straatgevel en de gevel aan de zijde van het kerkhof van de mouterij bevatten geen deur- en vensteropeningen.

De Dorpsstraat in Hingene met links naast de kerk de toegang van het kasteeldomein d'Ursel, de brouwerij en mouterij in 1755 (Algemeen Rijksarchief Brussel, Familiearchief d'Ursel, R 105)

Het gebruik van de brouwerij en de mouterij was geen exclusief privilege van de hertog en zijn personeel. Ook de dorpsgenoten maakten tegen betaling van 'het recht der brouwerij' gebruik van de brouwerij van het kasteel. De waard van de afspanning de Oude Swaene was verantwoordelijk voor de sleutel en het alaaam van de gebouwen. Gedurende zijn volledige huurtermijn mocht hij gratis brouwen in de brouwerij.

Enkele foto's tonen de toegang van het kasteelpark in de Edmond Vleminckxstraat tijdens de eerste decennia van de 20ste eeuw. De 18de-eeuwse smeedijzeren poort met de bekroning met de krullen werd ondertussen vervangen door een eenvoudige poort met rechte spijlen en kleine bolmotieven. Het smeedijzeren hekwerk tussen de pilasters en de dienstgebouwen ruimde plaats voor bakstenen muren met ezelsruggen, bedekt met pannen.

Het exterieur van de brouwerij en de mouterij onderging door de eeuwen heen slechts geringe wijzigingen. De daken met de rode pannen, de opgeklampte deuren en de blokkramen bleven behouden. De belangrijkste aanpassing was de toevoeging van vier nieuwe vensteropeningen met buitenluiken in de blinde gevels van de mouterij: één venster naast de toegangsdeur, één venster aan de zijde van het kerkhof en twee vensters aan de straatzijde. De behoefte aan meer daglicht hield verband met de bestemmingswijziging van het gebouw. In het begin van de 20ste eeuw was de voormalige mouterij namelijk als werkplaats van de schrijnwerker van de hertog in gebruik.

Afbraak en bescherming

Tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw geraakten de brouwerij en het werkhuis van de schrijnwerker steeds meer in verval. De brouwerij naast het reservoir werd tijdens de jaren 1960 volledig gesloopt. In 1973 verkocht de familie d'Ursel het kasteel met het park aan de gemeente Hingene. De voormalige mouterij in de Edmond Vleminckxstraat bleef eigendom van de gemeente en deed

dienst als fietsenstalling voor de medewerkers van het centrum voor jeugdtoerisme Het Laathof. Ondertussen geraakte het gebouw steeds meer overwoekerd door klimop. In 1996 bezweek een deel van het dak onder de zware last van de begroeiing. Met het oog op restauratie droeg het gemeentebestuur van Bornem hetzelfde jaar het gebouw kosteloos over aan het provinciebestuur van Antwerpen. Uiteindelijk werd het poortgebouw op 15 mei 2000 samen met het park en het jachtgebied van het domein d'Ursel als landschap beschermd. De gaten in de gevels werden met houten schutsels gedicht, maar de kapconstructie bleef blootgesteld aan regen en wind. Restauratie is dus dringend noodzakelijk.

De voormalige mouterij aan het kerkhof is het oudste, behouden bijgebouw van het kasteel d'Ursel. Samen met de pilasters van de poort refereert de constructie aan de voormalige hoofdtoegang van het domein. Met uitzondering van de toevoeging van de vensters, werd aan het gebouw nauwelijks geraakt. De oorspronkelijke opgeklampte deur met de geprofileerde stroken, de gepleisterde poortomlijsting met de oculus en het blokvenster met het houten bolkozijn aan de zijde van het park bleven sinds 1728 zo goed als ongewijzigd bewaard. (L.V.L.)

De toegang van het kasteelpark in de Edmond Vleminckxstraat met de voormalige mouterij tijdens het interbellum (Collectie kunst- en heemkring De Casteleyn, Hingene)

In deze reeks zal ook de voormalige orangerie aan bod komen. Daarvoor zijn we nog op zoek naar oude foto's van dit gebouw. Wie ons wil helpen kan bellen naar 03 820 60 11.

Uit het archief

Geen sprake van om een tafel te dekken voor dertien. Dat bracht ongeluk. Daarom dineerden madame de Grobbendonk en mademoiselle de Cardos aan een tafeltje apart. Dat schreef Johann, graaf von Zinzendorf, in zijn dagboek toen hij op 22 mei 1770 in Hingene te gast was. Professor Leo De Ren over het leven zoals het was.

Zinzendorf in Hingene

Nadat hij in Jena rechten gestudeerd had, ging Johan Karl Christian Heinrich, graaf von Zinzendorf und Pottendorf (1739-1813) in 1762 naar Wenen, waar hij aan het hof tot handelsexpert en financieel deskundige werd opgeleid. Hij liep onder meer stage in Londen en in Parijs en deed tijdens een van zijn studiereizen in december 1766 ook Brussel aan. Daar maakte hij kennis met de familie d'Ursel. In 1770 trad hij in bij de Duitse Orde. Hij bekleedde nadien diverse gouverneursposten, werd in 1782 president van de Rekenkamer in Wenen, daarna hofraad en minister van binnenlandse zaken onder keizer Frans II.

De carrièreplanner Zinzendorf, die van huize protestant was, had zich in 1764 tot het katholicisme bekeerd en zette daarna alles op alles om als ridder in de Duitse Orde te worden opgenomen. Als jongere telg van een kroostrijk adellijk geslacht verzekerde hij zich zo van een levenslange verzorging overeenkomstig zijn stand. Binnen deze orde was de gelofte van armoede immers relatief. De celibaatsverplichting nam hij op de koop toe. Zijn noviciaat, dat aan de ridderslag voorafging, deed hij in 1769-1770 in Brussel aan het hof van gouverneur-generaal Karel Alexander van Lotharingen, die toen grootmeester van de Duitse Orde was. Tijdens dit noviciaat was Zinzendorf vriend aan huis bij de familie d'Ursel. Hij kwam er regelmatig op visite, stak er zijn benen onder de welvoorzene tafel en deelde vaak de loge van de graaf in de Muntschouwborg.

Tweemaal logeerde de graaf in Hingene. De eerste keer werd hij in 1769 op het midzomerfeest uitgenodigd. Sint-Jan of 24 juni van dat jaar was een regenachtige dag. Zinzendorf vertrok om halfzeven met een gehuurd vierspan uit Brussel en arriveerde kort na elven op het kasteel. Daar werd hij hartelijk begroet door graaf Charles d'Ursel, zijn zoon Wolfgang en de dochters Charlotte en Marie-Henriette. Deze toen nog ongehuwde dochters waren beiden kanunnikes van het adellijke damesstift van Bergen en werden aangesproken als madame d'Ursel en madame de Grobbendonk. Bénédicte, de zuster van de graaf, haar schoonbroer graaf de Bournonville, graaf

Joseph de Ferraris en baron Guillaume de Felz waren ook van de partij, evenals de president van de Rekenkamer Louis de Wavrans en zijn broer Henri, die raadsheer was bij de Geheime Raad.

Na de mis en het diner brachten dansende boerinnen een bloemenhulde, waarna de mannen van het adellijke gezelschap een wandeling maakten op de Scheldedijk. 's Avonds werd er gekaart en gesoupeerd. Ook de volgende dagen werd er gewandeld, onder meer naar de jacht in Eikevliet en op de dijk van Bornem, waar men een mooi uitzicht had op Rupelmonde, Temse en de Sint-Bernardusabdij. Zinzendorf, die door de graaf in het kasteel van Hingene werd rondgeleid, was erg gecharmeerd door de kamerindeling van de appartementen die met fraai behang waren opgefleurd. Ook de kamers onder het dak oogden mooi. Zelf logeerde hij in een appartement op de eerste verdieping, bestaande uit een vertrek met een kast en een alkoof, een toiletkamer, een garderobe en een chambrette voor de knecht.

Op 26 juni 1769, de laatste dag van zijn verblijf, kreeg hij 's voormiddags wat lectuur van madame de Grobbendonk: het *Épître à Boileau* en het *Épître à M. de St. Lambert*, twee pamfletten van Voltaire die nog maar pas - respectievelijk in maart en mei van dat jaar - waren verschenen. De terugtocht naar Brussel werd een vervelende bedoening. Raadsheer de Wavrans voelde zich niet goed en vroeg of hij mee mocht, met als gevolg dat Zinzendorf niet alleen de gebroeders de Wavrans, maar ook baron de Felz en al de bagage die ze meezeulden op zijn dak kreeg. Ze zaten in de koets als sardienen opeengepakt. President Wavrans zat letterlijk geprangd tussen het opgetrokken been van zijn broer en hun hond Mylord. Zinzendorf vond de situatie zo gênant dat hij in Humbeek uitstapte en vandaar samen met de Felz te voet ging tot Vilvoorde. De koets was pas om tien uur 's avonds in Brussel en dan had hij nog moeten wachten tot de bagage van al die heren was uitgeladen. Maar het tedere afscheid van madame de Grobbendonk, haar lieve woordjes daags tevoren en haar bede om spoedig naar Hingene terug te komen waren een hele troost.

Toen Zinzendorf in mei 1770 voor de tweede keer in Hingene verbleef, was het redelijk mooi weer, niettemin frisjes. Er hing echter altijd een plensbui in de lucht, zowel letterlijk als figuurlijk. Op 22 mei nam Zinzendorf de boot van Brussel tot Tisselt. Omdat de schuit van Willebroek nog niet was toegekomen, ging het van daar met de koets over Kalfort en Eikevliet naar Hingene. Hij trof er een bont gezelschap uit de Brusselse society aan, waaronder de eerder vernoemde mademoiselle de Cardos, die in alle eerbaarheid met de vrijgezellen de Wavrans samenwoonde. Tijdens het souper had hij een interessant gesprek met madame de Grobbendonk, die wilde weten of hij kwaad was op haar. Zinzendorf had in Brussel reeds intiemere gesprekken met haar gehad. In februari bezwoer ze hem om geen haast te maken met zijn professie. Op 29 april schreef hij in zijn dagboek dat hij meende haar te kunnen liefhebben, al was ze allerminst een schoonheid.

Op de tweede dag van zijn verblijf ging Zinzendorf met baron de Felz naar Temse, waar hij in het atelier van beeldhouwer Nijs een zeer gelijkende buste van graaf Charles d'Ursel zag en waar hij bij madame Renard kant kocht. Daarna bezocht hij Sint-Niklaas. Daar was hij onder de indruk van de afmetingen van de markt. Hij liet zich door de rechter, die hij een wijs man vond, uitvoerig informeren over de problemen van de vlaseelt. Hij ontmoette er ook de ontvanger. Die had een welgeschapen dochter, maar zelf was hij een oen. Pas ruim na zessen was Zinzendorf terug in Hingene. Daar kreeg hij 's avonds door zijn achterdochtigheid ruzie met madame d'Ursel, de oudste dochter van de hertog. De familie d'Ursel had hem eerder al in Brussel herhaaldelijk verweten dat hij veel te lichtgeraakt was. Ook de prins de Ligne vond dat Zinzendorf in alle opzichten te "Teutoons", te afgemeten was.

Op 24 mei maakte Zinzendorf 's morgens een uitstap naar de Sint-Bernardusabdij en verzoende hij zich tijdens het diner met madame d'Ursel. Daarna vergezeldde hij de dames die de verwachte prinses de Ligne door de velden tegemoet wandelden. 's Anderendaags ging hij weer naar Brussel, maar op 27 mei was hij terug voor het diner. De uitstap van 28 mei naar het kasteel van Hoboken werd een afgang. Het begon mooi met een bezoek aan het kasteel en enkele andere buitenhuizen in de buurt. Tijdens het diner in Hoboken kwam de stemming erin. De graaf de Bournonville stootte een karaf om op de graaf de Ligneville en zelf werd Zinzendorf nadien door de prinses de Ligne verleid om te diep in het glas te kijken. Kortom, het gezelschap was erg uitgelaten. Ze jenden hem met schunnige praat en zelf had hij madame de Grobbendonk geplaagd op de terugweg die – begeleid door muzikanten – al

Dagboekschrijver Johan, graaf von Zinzendorf und Pottendorf (anonieme potloodtekening uit 1764).

dansend werd afgelegd. Zelfs hij had gedanst. Beschaamd over zijn gedrag veinsde Zinzendorf in de schuit naar Hingene dat hij ziek was. Daags nadien herhaalde madame de Grobbendonk onophoudelijk dat ze hem haatte.

Op 30 mei werd de prinses de Ligne tot Willebroek uitgeleide gedaan en 's namiddags was er een uitstap naar Puurs. Maar bij Zinzendorf knaagde het geweten en madame de Grobbendonk deed nuffig. Zijn bezoek aan het Land van Waas op 31 mei viel in het water. Niet alleen omdat het hard regende, maar ook omdat hij niet verder was geraakt dan Temse, waar hij geen vervoer meer vond naar Beveren, omdat het markt was in Sint-Niklaas. De terugkeer naar Brussel op 1 juni was even somber als het weer. Melancholisch aanhoorde hij hoe de dames in de boot over hun minnaars vertelden. Madame de Grobbendonk meende dat ze Zinzendorf tot de hare kon rekenen. De dagboeknotitie van 2 juni was een klaagzang. Van zijn bezoek aan het Land van Waas was niets terechtgekomen. Madame de Grobbendonk had hem in Hingene maar weinig vriendschap betoond. Ook voelde hij zich niet op zijn gemak in het verraderlijke societyleven. Altijd moest hij op zijn hoede zijn. Een openhartig woord werd er misbruikt. Hij was beducht voor spot en het verlies van zijn goede naam. Zeker nu, want – zo schreef Zinzendorf – het huis d'Ursel heeft vlam gevat: ze zijn daar allemaal verliefd.

Zinzendorf verliet de Oostenrijkse Nederlanden op 21 juni 1770, nadat hij enkele dagen tevoren madame de Grobbendonk onder vier ogen had gezegd wat er op zijn lever lag. Zij verzekerde hem dat zij nooit bij een andere man zoveel avances had gemaakt. Ze gingen in alle vriendschap uit elkaar. Zij, de wereldlijke kanunnikes van Bergen, trouwde na de dood van haar vader met de zeventien jaar oudere graaf Joseph de Ferraris. Hij omarmde – gelouterd door de vuurproef van de verzoeking – zijn carrière en nam het celibaat voor lief. (L.D.R.)

Hoogtepunten november - december - januari 2006

- 29 oktober tot 4 december **Tentoonstelling *Tussen salon en strijdtoneel. De hertogen d'Ursel op het slagveld van Europa (1690-1790)***
- 4 november **Concert Duo XXI & Maja Jantar, IMAGinary laNdschapE**
- 2 december **Concert Ishtar, TroubAmour**
- 3-4 december **Laatste weekend tentoonstelling *Tussen salon en strijdtoneel***
- 15 december **Kamermuziek deFilharmonie**
- 26 januari **Concert Heli Jacobson & Lutgart Van Ballaer, Baltisch drieluik met muziek en poëzie**

V.U. Danny Toelen, Provinciegriffier | Koningin Elisabethlei 22 | 2018 Antwerpen

foto: Jacques Sonck

Departement Cultuur | Kasteel d'Ursel
Wolfgang d'Urselstraat 9 | B-2880 Hingene | België
T 03 820 60 11 | F 03 820 60 15
kasteeldursel@admin.provant.be
www.kasteeldursel.be

Kasteel d'Ursel. Beleef het bij ons.